

عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی دانش آموزان

دکتر محسن نیازی^۱

دکتر محمد گنجی^۲

زینب پروری آرانی^۳

چکیده

گسترش تحقیقات در زمینه کیفیت زندگی از یک سو و لزوم برنامه‌ریزی برای دستیابی به توسعه‌ای همه جانبه از سوی دیگر، پژوهشگران و برنامه‌ریزان علوم اجتماعی را بر آن داشته است تا مطالعات خود را در این زمینه متمرکز کنند و نیز برای ارتقای آن بکوشند. آنان اعتقاد دارند که بهبود کیفیت زندگی، مترادف با رشد و خلاقیت فردی و اجتماعی است و این سبب ایجاد احساس رضایت و شادابی در افراد می‌شود. از این رو هدف اساسی این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی دانش آموزان در حکم یکی از اقشار مهم جامعه است. این پژوهش از نوع پیمایش اجتماعی است و داده‌های آن با استفاده از تکنیک پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است. اعتبار و روایی مقیاسهای سنجش متغیرهای پژوهش از طریق آزمون آلفای کرونباخ بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان کاشان است. با بهره‌گیری از فرمول نمونه‌گیری کوکران ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه تحقیق تعیین و با استفاده از روش سهمیه‌ای تصادفی انتخاب و بررسی شده‌اند. یافته‌های تحقیق و نتایج ضریب همبستگی پیرسون، وجود همبستگی مثبت و معناداری میان متغیرهای میزان سرمایه اجتماعی و دینداری با میزان کیفیت زندگی دانش‌آموزان را به ترتیب برابر با $r=0/294$ و $r=0/334$ در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید قرار داده است. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون، میزان تأثیر هر یک از متغیرهای آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی بر میزان کیفیت زندگی را به ترتیب به میزان ۰/۰۹، ۰/۲۹ و ۰/۲۵ درصد نشان داده است.

کلید واژگان: کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، دینداری، انسجام اجتماعی

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۱۴ تاریخ پذیرش: ۹۵/۵/۳

۱. استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه کاشان

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه کاشان

۳. کارشناس ارشد مطالعات فرهنگی دانشگاه کاشان (نویسنده مسئول)

niazim@kashanu.ac.ir

m.ganji@kashanu.ac.ir

zparvari@yahoo.com

مقدمه

انسان پیوسته در حال «شدن» است و اندیشه بهتر شدن و پیشرفت کردن همزاد اوست. توسعه اقتصادی و پیشرفتهای صنعتی با وجود آنکه کالاها و خدمات متنوعی را در اختیار بشر قرار داده، لیکن نتوانسته است رضایت انسان از زندگی را فراهم آورد. به عبارت دیگر، این پیشرفتهای و امکانات به بهبود کیفیت زندگی منجر نشده است. با وجود اینکه یکی از اهداف توسعه اقتصادی، ایجاد شرایطی است که در آن انسان احساس آرامش کند و از زندگی مادی خود رضایت داشته باشد، به نحوی که کیفیت زندگی او ارتقا یابد، اما تحولات جوامع بیانگر این است که کیفیت زندگی، تنها امری مادی نیست. از این رو می‌توان گفت که کیفیت زندگی تنها متأثر از عوامل مادی اقتصادنگر نیست، بلکه روابط اجتماعی سالم و منزلت نیز نقشی مناسب در این زمینه دارند که تأثیری بسزا بر کیفیت زندگی انسانهای شهرنشین می‌گذارند (کیان‌پور، ۱۳۸۵).

امروزه مفهوم کیفیت زندگی به تمامی اقشار انسانی و در شکلهای متفاوت تسری یافته است (کوکبی، پورجعفر و تقوایی، ۱۳۸۴). در این میان توجه به کیفیت زندگی دانش‌آموزان از اهمیت ویژه برخوردار است، زیرا آنان نقش اساسی در اداره آینده کشور به عهده دارند و مدیران آینده کشور خواهند بود. همچنین سلامت جامعه و آینده کشور ارتباط مستقیم با چگونگی زندگی جوانان یک کشور دارد. دوره نوجوانی، دوره‌ای پر تنش و بسیار مهم در زندگی هر فرد است، زیرا نه تنها جسم، بلکه روان انسان طی این دوره حساس زندگی دچار تحول اساسی می‌شود و سازگاری با چنین تغییرات اساسی، بر جسم و روان فشار می‌آورد (نجات، ۱۳۸۷). کیفیت زندگی انسان به ویژه جوانان در قرآن و متون دینی نیز مورد توجه قرار گرفته است. در تفسیرهای قرآنی، کیفیت زندگی یعنی اینکه فرد وضعیت کنونی‌اش را با توجه به فرهنگ و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کند، دریابد. چنانچه انسان زندگی خود را بازی انگارد، زندگی پوچ و بی‌ارزشی خواهد داشت، اما اگر آدمی به هدف زندگی خود بیندیشد و خدا را تنها هدف زندگی خویش و ناظر بر اعمال خود بداند، در مسیر زندگی حقیقی گام نهاده است. قرآن تنها به جنبه زندگی فردی نپرداخته، بلکه مسائل و روابط اجتماعی را نیز مطرح ساخته و کیفیت جامعه‌ای آرمانی را بیان نموده است (ضیائی، ۱۳۹۱).

گسترش تحقیقات در زمینه کیفیت زندگی از یک سو و لزوم برنامه‌ریزی برای دستیابی به توسعه‌ای همه جانبه از سوی دیگر، پژوهشگران و برنامه‌ریزان علوم اجتماعی را بر آن داشته است تا مطالعات خود را روی شهروندان و به ویژه جوانان متمرکز کنند و در جهت ارتقای کیفیت

زندگی آنان بکوشند. بهبود کیفیت زندگی، مترادف با رشد و خلاقیت فردی و اجتماعی افراد جامعه تلقی شده است. این امر سبب ایجاد احساس رضایت و شادابی در میان افراد می‌شود (نیازی و غفاری، ۱۳۸۶). کیفیت زندگی متأثر از زمان، مکان، ارزشهای فردی و اجتماعی است که می‌توان آن را در ابعاد فردی، جمعی، ذهنی و عینی مورد بررسی قرار داد، موضوعی که پرداختن به آن سبب ارتقای استانداردهای مادی بشری می‌شود (بنتام^۱، ۱۷۸۹).

بر اساس نتایج تحقیقات انجام شده، عوامل گوناگونی در کیفیت زندگی دانش‌آموزان مؤثرند. ساعاتی که دانش‌آموزان صرف بازیهای رایانه‌ای می‌کنند، باعث غافل شدن آنها از محیط پیرامون و ارتباط با خانواده می‌شود که این مورد به وضوح کیفیت زندگی آنان را در حیطه اجتماعی و سایر عملکردها کاهش می‌دهد (غفوری و همکاران، ۱۳۹۲). فلانگان^۲، از جمله عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی را دسترسی به خدمات با کیفیت آموزشی و خدمات فرهنگی، امکانات تفریحی، دسترسی به اینترنت پرسرعت، وسایل ارتباطی مدرن و دسترسی به امکانات ورزشی و مواردی مانند آن بیان کرده است (دلیر و عباس‌زاده، ۱۳۹۱). همچنین، رابطه بین دینداری و کیفیت زندگی دانش‌آموزان در تحقیقات متعدد بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است (نیازی و خراسانی، ۱۳۹۰؛ آزاد و بهار، ۱۳۷۷؛ واحدی و غنی‌زاده، ۱۳۸۸).

علاوه بر آن، مک فارلین (۲۰۰۵) در یک پژوهش بین‌المللی دریافت که جو خانوادگی، پایگاه اجتماعی و اقتصادی، توانایی شناختی مادر، رضایت شغلی، رشته تحصیلی و ترجیحات اولیه برای شکل‌گیری خانواده با عملکرد مدرسه رابطه دارند و چنانچه معلمان به نقش والدین در مدرسه حساس باشند، می‌توانند برای بهبود عملکرد دانش‌آموزان در مدرسه از آن بهره‌مند شوند و کیفیت زندگی بهتری را برای دانش‌آموزان فراهم آورند (رضایی و همکاران، ۱۳۸۶). همچنین، هارفم^۳ (۲۰۰۴) و گرانت و توماس (۲۰۰۴) در مطالعه خود دریافتند که سرمایه اجتماعی عوامل استرس‌زا در زندگی را کاهش می‌دهد و شرایط مناسب را برای ایجاد احساس خوب نسبت به زندگی و بهبود کیفیت زندگی فراهم می‌آورد (به نقل از شریفیان و فتوت، ۱۳۹۰).

با توجه به مباحث فوق، هدف اساسی این پژوهش بررسی وضعیت کیفیت زندگی دانش‌آموزان و مطالعه مهمترین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن در جامعه آماری مورد مطالعه است.

1. Bentham
2. Flangan
3. Harpham

کیفیت زندگی

برخی از نویسندگان کیفیت زندگی را مترادف با مفاهیمی همچون بهزیستی، خشنودی، رضایت‌مندی از زندگی و حتی زندگی خوب می‌دانند. کیفیت زندگی به منزله معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده تعریف شده است (پال و کومار^۱، ۲۰۰۵؛ به نقل از کوچکی نژاد، رمضان زاده، معصوم پور و فتاحی، ۱۳۹۰). در واقع، ادراک فردی از وضعیت زندگی در متن نظامهای فرهنگی و ارزشی جامعه است که با اهداف، انتظارات و استانداردهای فرد در ارتباط است. کیفیت زندگی نشان دهنده میزان برخورداری فرد از همه گزینه‌هایی است که فرصت انتخاب آنها را دارد. به بیان دیگر، کیفیت زندگی وابسته به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیتها و اهداف و آگاهی از فرصتهای واقعی است که فرد در مقایسه با دیگران دارد (کوچکی نژاد و همکاران، ۱۳۹۰).

برخی از پژوهشگران بر رضایت از زندگی به منزله مؤلفه اصلی کیفیت زندگی اشاره کرده و بر چهار نوع رضایت از زندگی تأکید کرده‌اند: ۱. رضایت ناشی از داشتن که متأثر از میزان برخورداری افراد از امکانات است، ۲. رضایت ناشی از برقراری ارتباط که معطوف به روابط اجتماعی است، ۳. رضایت ناشی از بودن، که پنداشت فرد نسبت به خویشان و تعریف از کیستی خود است و دلالت بر معناداری و کنترل زندگی خود در مقابل ازخودبیگانگی دارد، ۴. رضایت ناشی از اقدام و عمل که بیشتر معطوف به چگونگی زمان در اختیار، در قالب اوقات فراغت می‌شود (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸). کاتر^۲ (۱۹۸۵) کیفیت زندگی را به مثابه رضایت فرد از زندگی و محیط پیرامونش تعریف کرده که در برگیرنده نیازها، خواستها، ترجیحات سبک زندگی و سایر عوامل ملموس و غیر ملموس است که بر بهزیستی همه جانبه فرد تأثیر می‌گذارند. به نظر مالمن^۳، (۱۹۷۷) کیفیت زندگی مفهومی ناظر بر افراد است و همچون انتظارات از طریق تعامل پویای میان فرد مفروض، جامعه و محل سکونت او تعیین می‌شود (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸). مولر^۴ (۱۹۸۳) کیفیت زندگی را میزان رفاه افراد و گروهها تحت شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی تعریف کرده است. فو^۵ (۲۰۰۰) کیفیت زندگی را رضایت کلی فرد از زندگی می‌داند. از دیدگاه پاسیونه^۶ (۲۰۰۳) اصطلاح کیفیت زندگی به طور کلی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند

-
1. Pal & Kumar
 2. Cutter
 3. Mallman
 4. Moller
 5. Foo
 6. Pacione

(مثل آلودگی و کیفیت مسکن) و همچنین برخی از صفات و ویژگیهای خود مردم مانند سلامت و میزان تحصیلات اشاره دارد. کوستانزا^۱ و همکاران (۲۰۰۷) کیفیت زندگی را به عنوان میزان تأمین نیازهای انسان در زمینه ادراکات افراد و گروهها از بهزیستی ذهنی تعریف نموده‌اند. همچنین، داس^۲ (۲۰۰۸) کیفیت زندگی را به عنوان بهزیستی یا عدم بهزیستی مردم و محیط زندگی آنها تعریف کرده است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸). فرانس (۱۹۹۶) با بررسی مقالات و مطالعات انجام شده در زمینه کیفیت زندگی به لحاظ مفهومی، کاربرد این اصطلاح را در شش حوزه دسته بندی نموده است. در جدول شماره ۱ عناصر مؤثر و مربوط به هر یک از حوزه‌های کیفیت زندگی آورده شده است:

جدول ۱. عناصر مؤثر در مفهوم‌سازی کیفیت زندگی

عناصر مؤثر در مفهوم سازی	حوزه کاربرد مفهوم
توان تأمین نیازهای اساسی و حفظ سلامتی/تمرکز بر تواناییهای کارکردی	زندگی عادی
توانایی فرد به منظور ایجاد یک زندگی مفید اجتماعی/ایفای نقش مؤثر در جامعه/برخورداری از موفقیت مناسب شغلی	مطلوبیت زندگی
تعامل میان احساس هیجان و افسردگی/تأثیر از عوامل درونی و بیرونی/عوقلی و کوتاه مدت	شادکامی
ارزیابی مثبت فرد از کیفیت زندگی خود/معطوف به تواناییهای شخصی/رضایتمندی در زمینه‌های گوناگون مانند عشق، ازدواج	رضایت از زندگی
توان فرد در دستیابی به اهداف/رضایت شخصی، خود-باوری، رضایتمندی به هنگام مقایسه با دیگران/حداقل شکاف میان موفقیت واقعی و انتظارات خود	دستیابی به اهداف شخصی
تواناییها و استعدادهای فیزیکی و ذهنی بالفعل و بالقوه فرد به طور فطری	استعدادهای ذاتی

منبع: غفاری و امید، ۱۳۸۸: ۸

همچنین کیفیت زندگی واجد دو بعد مرتبط و پیوسته روان‌شناختی و محیطی است. از دیدگاه گریسن و یونگ (۱۹۹۴) به نظر می‌رسد یک توافق و اجماع وجود داشته باشد که در تعیین کیفیت زندگی دو سری بنیادی از اجزا و فرآیندها در تعامل هستند: آنهایی که به یک فرآیند روان‌شناختی داخلی وابسته‌اند و نوعی احساس رضایتمندی یا کامروایی ایجاد می‌کنند و آنهایی که به شرایط بیرونی وابسته‌اند هستند و فرآیندهای داخلی را برمی‌انگیزند. در این زمینه، در بعد اول، عبارات کیفیت زندگی فردی و شخصی، رفاه و خوشبختی ذهنی یا رضایت از زندگی و در بعد دوم، عبارات و سطوح متفاوتی مانند کیفیت زندگی شهری، کیفیت زندگی اجتماعی و کیفیت زندگی محیطی به کار رفته‌اند (ماسام^۳، ۲۰۰۲؛ به نقل از لطفی، ۱۳۸۸). از آنجایی که مفهوم کیفیت زندگی پیچیده و چند وجهی است، غالباً گفته می‌شود که ترکیب و آمیختن هر دو بعد برای فراهم کردن

1. Costanza
2. Das
3. Massam

تصویر کاملی از کیفیت زندگی در مورد یک شخص یا یک مکان، اهمیت دارد. دیسارت و دلر^۱ (۲۰۰۰) استدلال می‌کنند که "کیفیت زندگی یک فرد وابسته است به حقایق بیرونی و عینی زندگی وی و ادراک درونی و ذهنی که او از این عوامل و نیز از این خویشتن دارد"^۲ (به نقل از لطفی، ۱۳۸۸).

جدول شماره ۲ جنبه‌هایی را نشان می‌دهد که در پژوهش‌های گوناگون در زمینه کیفیت زندگی شهری، به عنوان جنبه‌های متفاوت کیفیت زندگی شهری انتخاب شده است.

جدول ۲. جنبه‌های کیفیت زندگی شهری در پژوهش‌های گوناگون

منبع	جنبه‌های کیفیت زندگی شهری به کار رفته در پژوهشها
لیو ^۳ (۱۹۷۶)	۱- اقتصاد، ۲- سیاست، ۳- محیط زیست، ۴- اجتماع و ۵- آموزش
بویر و ساواگیو ^۴ (۱۹۸۱)	۱- آب و هوا، ۲- مسکن، ۳- محیط زیست و بهداشت، ۴- جرم، ۵- حمل و نقل، ۶- آموزش، ۷- هنر، ۸- تفریح و ۹- اقتصاد
بلومکونست ^۵ (۱۹۸۸)	۱- نزولات جوی، ۲- تعداد روزهای گرم، ۳- تعداد روزهای سرد، ۴- رطوبت، ۵- سرعت باد، ۶- تابش آفتاب، ۷- جرم، ۸- نسبت معلم به دانش آموز، ۱۰- ذرات معلق و ۱۱- مواد زائد
سوفیان ^۶ (۱۹۹۳)	۱- امنیت عمومی، ۲- هزینه خوراک، ۳- فضای زندگی، ۴- استاندارد مسکن، ۵- ارتباطات، ۶- آموزش، ۷- بهداشت عمومی، ۸- آرامش، ۹- جریان ترافیک و ۱۰- هوای پاک
پروتاسنکو ^۷ (۱۹۹۷)	۱- درآمد ماهانه هر شخص، ۲- توزیع درآمد و ۳- مخارج خوراک ماهانه

منبع: یولنگین^۸ و همکاران، ۲۰۰۱؛ به نقل از لطفی، ۱۳۸۸

بر اساس جدول شماره ۲، اگر چه جنبه‌های کیفیت زندگی شهری در هر یک از پژوهش‌ها متفاوت است؛ لیکن تشابهات بسیاری در نوع جنبه‌های مورد بررسی در این پژوهش‌ها ملاحظه می‌شود. در این میان، توجه به عواملی که در شکل‌گیری کیفیت زندگی نقش دارند از اهمیت ویژه برخوردار است.

عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی

در این بخش، نقش عواملی چون سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و دینداری به منزله عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته و به تفصیل ارائه شده است.

1. Dissart & Deller
2. Liu
3. Boyer & Savageau
4. Blomquist
5. Stover & Leven
6. Sufian
7. Protassenko
8. Ülengin

۱. سرمایه اجتماعی

وگت^۱ معتقد است سرمایه ثروتی مولد یا منبعی است که شخص می‌تواند برای ایجاد درآمد یا منابع اضافی دیگر به کار برد (وگت، ۱۹۹۳). دریافت بورديو از سرمایه وسیع‌تر از معنای پولی سرمایه در اقتصاد است. در واقع، سرمایه منبعی عام است که می‌تواند شکل پولی و غیر پولی و همچنین ملموس و غیر ملموس به خود گیرد (آنهیر، گرهارد و رومو^۲، ۱۹۹۵). به تعبیر بورديو، اگر در پی درک جهان اجتماعی هستیم باید ایده سرمایه، انباشت آن و تأثیرات آن را مجدداً به جهان اجتماعی معرفی کنیم (شارع پور و خوش فر، ۱۳۸۱). به طور کلی درباره سرمایه اجتماعی دو رهیافت اصلی وجود دارد، به عبارتی دیگر سرمایه اجتماعی را می‌توان در دو سطح فردی (خرد) و سطح جمعی (کلان) بازنگری کرد. همچنین، مباحث نظری و پژوهشهای تجربی در این دو سطح مختلف مطرح اند. نظریه‌های پوتنام^۳ و کلمن^۴ در سطح کلان مطرح شده اند. به نظر آنها سرمایه اجتماعی به طور جمعی تولید می‌شود و کل اجتماع از آن بهره‌مند می‌شود. از این دیدگاه، سرمایه اجتماعی یک نفع جمعی است. در سطح جمعی و کلان هنجارهایی مانند اعتماد نشان‌دهنده سرمایه اجتماعی است (شارع پور، ۱۳۸۷). فلور و فلورا^۵ (۱۹۹۵) وجدان جمعی را سرمایه اجتماعی دانسته و اعتماد متقابل را به مثابه شاخص وجدان جمعی معرفی کرده اند. کاواچی^۶ و همکارانش (۱۹۹۷) عقیده دارند سرمایه اجتماعی میزان همگونی توزیع سلامت در نواحی جغرافیایی یک منطقه است (سعادت، ۱۳۸۷). همچنین، بورديو در تعریف سرمایه اجتماعی بیان می‌کند: "سرمایه اجتماعی مجموعه منابع واقعی یا مجازی است که از طریق داشتن شبکه‌های پایا و کم و بیش نهادینه شده روابط دوجانبه آشنایی و شناخت، برای یک فرد یا گروه انباشته می‌شود" (نوغانی و ماسوله، ۱۳۸۷).

مؤلفه‌های اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی که در یک رابطه متعامل قرار می‌گیرند و هر کدام تقویت‌کننده دیگری هستند از مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند. این چهار مؤلفه از مفاهیم کلیدی جامعه‌شناسی به شمار می‌آیند. اعتماد اجتماعی^۷ مفهومی است که در فرآیند روابط اجتماعی میان افراد و سازمانهای اجتماعی با

1. Vogt

2. Anheier, Gerhard & Romo

3. Putnam

4. Coleman

5. Flora

6. Kawachi

7. Social trust

همدیگر تبلور می‌یابد. اعتماد، احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد. یعنی هرچه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد و گروهها و سازمانهای اجتماعی در جامعه بیشتر باشد، به همان میزان روابط اجتماعی، از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. ایده انسجام و اعتماد اجتماعی همان‌طور که زتومکا^۱ بیان داشته است ایده جدیدی نیست، بلکه یک جریان فکری است که چندین قرن از آن می‌گذرد (زتومکا، ۱۹۹۹). همچنین، از دیدگاه جامعه‌شناختی، «همبستگی^۲ پدیده‌ای است که براساس آن در سطح یک گروه یا یک جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته اند و به طور متقابل نیازمند یکدیگر هستند (بیرو، ۱۳۷۰). انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان اعضای یک جامعه دارد، به عبارتی «انسجام در کل ناظر بر میزان و الگوی رابطه متقابل میان کنشگران، گروهها و خرده فرهنگهای تمایز یافته است» (افروغ، ۱۳۷۸).

ایده مشارکت اجتماعی^۳ نیز دارای سابقه دیرینه‌ای است. به نظر میدگلی^۴ (۱۹۸۶) مشارکت اجتماعی ایده‌ای کاملاً ایدئولوژیکی است که بازتاب اعتقادات ناشی از نظریه‌های اجتماعی و سیاسی است (نیازی، ۱۳۸۳). الغنمی^۵ مشارکت در بعد اجتماعی و سیاسی را شرکت در تصمیم‌گیری از طریق سازمانها به انتخاب خود بیان کرده است (الغنمی، ۱۳۷۲). علاوه بر آن، امروزه دانایی و اطلاعات به مثابه سرمایه‌ای عظیم در تحولات اجتماعی نقش‌آفرین شده است و روز به روز ابعادی گسترده را چه در سطح و چه در عمق پیدا می‌کند، تا جایی که یکی از عوامل مهم دستیابی جوامع به سرمایه اجتماعی قلمداد می‌شود. آگاهی اجتماعی^۶ شامل مجموعه‌ای است از افکار، عقاید و حساسیتها نسبت به زندگی و توجه به هر آنچه در وسیع‌ترین معنا به امور عمومی اعم از سیاسی و یا اجتماعی مربوط می‌شود. آگاهی پیش‌شرط شناختی ضروری و شکل فعال‌تر مسئولیت مدنی است که سبب علاقه‌مندی و دل‌نگرانی می‌شود. نقطه مقابل آگاهی، وضعیت شناختی چشم‌پوشی، بی‌تفاوتی و شکل‌گیری نگرش فرصت طلبانه است (فیروزآبادی، ۱۳۸۳).

۲. سرمایه فرهنگی

اصطلاح سرمایه فرهنگی^۷ از قیاس با سرمایه اقتصادی در نظریات و قوانین و تحلیل مباحث مربوط به سرمایه‌داری رواج یافته است (روح الامینی، ۱۳۷۷). سرمایه فرهنگی اصطلاحی جامعه

1. Sztompka
 2. Cohesion
 3. Social participation
 4. Midgeli
 5. Alghonmie
 6. Social consciousness
 7. Cultural capital

شناختی است که از زمانی که پی‌یر بوردیو در سال ۱۹۷۳ آن را مطرح ساخت، کاربرد گسترده‌ای پیدا کرده است. از دیدگاه بوردیو، سرمایه آن چیزی است که به عنوان یک رابطه اجتماعی در درون یک سازواره‌ای از تعاملات، عمل می‌نماید و دامنه آن بدون هیچ تمایزی به تمامی کالاها، اشیا و نشانه‌هایی که خود را به عنوان چیزهای کمیاب و ارزشمند، عرضه می‌دارند (و در یک ساختار مشخص اجتماعی مورد تقاضا هستند) کشیده می‌شود. سرمایه فرهنگی به عنوان یک رابطه اجتماعی درون سازواره‌ای از تعاملات که مشتمل بر دانش فرهنگی انباشته عمل می‌کند، منتهی به قدرت و منزلت می‌گردد (هارکر^۱، ۱۹۹۰؛ به نقل از روحانی، ۱۳۸۸).

از دیدگاه بوردیو، سرمایه فرهنگی عبارت از شناخت و ادراک فرهنگ و هنرهای متعالی، داشتن ذائقه خوب و شیوه‌های عمل متناسب است (فاضلی، ۱۳۸۶). از دیدگاه دیوید تراسبی، "سرمایه فرهنگی نوعی دارایی است که مجسم‌کننده، ذخیره‌کننده یا تأمین‌کننده ارزش فرهنگی علاوه بر هر گونه ارزش اقتصادی است" (تراسبی، ۱۳۸۲). موهر و دیماجو^۲ (۱۹۹۵) معتقدند سرمایه فرهنگی، داشتن ذائقه‌های دارای پرستیژ و توانایی درک و شناخت اشیا یا سبکهای هنری است که دارندگان اقتدار فرهنگی به آنها اهمیت می‌دهند (فاضلی، ۱۳۸۶).

سرمایه فرهنگی به شیوه‌های فرهنگی خاصی که در روند آموزشهای رسمی و خانوادگی در افراد تثبیت شده، اشاره داشته است و نیز ظرفیت شناخت افراد در کاربرد لوازم فرهنگی را در بر می‌گیرد. کالینز^۳ (۲۰۱۴) سرمایه فرهنگی را شامل "منابعی نظیر مکالمات از پیش اندوخته در حافظه، شیوه زبانی، انواع خاص دانش یا مهارت، حق ویژه تصمیم‌گیری و حق دریافت احترام می‌داند" (ملاحسنی، ۱۳۸۱). همچنین، سرمایه فرهنگی شامل گرایشها و عاداتهای پابرجا و تثبیت شده در طول فرآیند جامعه‌پذیری و نیز صلاحیتهای تحصیلی و فرهیختگی است (نوغانی، ۱۳۸۳).

پی‌یر بوردیو و ژان کلود پاسیرون، در تحقیقی که بر اساس فرضیه عدم تساوی سرمایه فرهنگی انجام داده‌اند، چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند که نابرابری فرهنگی فقط با رفتار و اعمال فرهنگی که برای افراد و گروهها مقدور است، مشخص می‌شود. تئاتر و اپرا رفتن، مجله و روزنامه خواندن، سینما رفتن، دوربین عکاسی داشتن و امثال آنها می‌توانند به عنوان نشانه‌ها و امکانات سرمایه فرهنگی به شمار آیند که به طور یکسان در دسترس همه نیست (روح الامینی، ۱۳۷۷).

1. Harker
2. Mohair & Dimajo
3. Collins

۳. دینداری

دین، گرایش شدید انسانها به سوی وجود والای خداوند، یا نیروهای برین یا احساس ساده وابستگی به آنان به منظور تبیین علل وجودی خویشتن در جهان و بازیابی معنایی برای هستی است (بیرو، ۱۳۷۵). دورکیم (۱۳۸۴) معتقد است که تجمعات شعائری و مراسم مناسکی در فواصل میان فعالیتهای عرفی اعضای یک اجتماع، همبستگی و انسجام گروهی آنان را که بر اثر طبیعت منفعت جویانه این نوع افعال تضعیف گردیده است تجدید و تقویت می‌نماید. علاوه بر این، دورکیم بر کارکردهای دیگر دین در انضباط بخشی، حفظ و انتقال میراث اجتماعی گروه و پدید آمدن احساس خوشبختی در مؤمنان تأکید نموده است (شجاعی زند، ۱۳۸۰). از دیدگاه وبر (۲۰۰۱)، تحت شرایط اجتماعی خاص، کنشها جهت‌گیری ارزشی پیدامی‌کنند. درحالی‌که در شرایط دیگر ممکن است کنشها هدفهای عینی را دنبال کنند و ابزاری باشند. وبر معتقد است دین جهت دهنده جامعه، یاور اقتصاد و تأیید کننده عقلانیت است. وبر بر اهمیت دین در کنش اجتماعی تأکید می‌کرد و این اهمیت را به سبب نزدیکی دین به نیروهای قدرتمند انگیزشی غیر عقلی و توانایی آن به دادن صورت و الگو به این نیروها، و خلق صور و الگوهای ریشه‌ای جدید می‌دانست (ویلیم، ۱۳۸۷). به طور کلی می‌توان گفت دین مظهر توجه انسان است به وجود الهی یا نیروهای الهی یا نیروهای مافوق طبیعی یا دستکم احساس وابستگی ساده بدانها، به منظور بازیابی تبیینی از هستی خود در این جهان و معنایی برای بودن و بنابراین، شاخص باورهای ماست. اشکالی که این اعتقادات می‌یابند و همچنین شعائر و مراسمی که در پرستش معبود به کار می‌آیند در محدوده همین باورها جای می‌گیرند (سعیدی مدنی، ۱۳۸۸).

با توجه به مطالب گفته شده، فرضیه‌های تحقیق عبارت اند از:

۱. بین میزان سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان و میزان کیفیت زندگی آنان رابطه وجود دارد.
۲. بین میزان سرمایه فرهنگی دانش‌آموزان و میزان کیفیت زندگی آنان رابطه وجود دارد.
۳. بین میزان دینداری دانش‌آموزان و میزان کیفیت زندگی آنان رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

این مطالعه از نوع پیمایش اجتماعی^۱ بوده و داده‌های پژوهش با بهره‌گیری از پرسشنامه گردآوری شده است. پس از گردآوری داده‌ها و ورود آنها به کامپیوتر، محاسبات آماری با نرم افزار SPSS انجام شده و رابطه میان متغیرهای تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

جامعه آماری پژوهش شامل همه دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان کاشان در سال ۱۳۹۲ بوده است. با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، ۳۸۴ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین شده است. با توجه به نسبت جمعیت دانش‌آموزان پسر و دختر، ۱۲۶ نفر از دانش‌آموزان پسر و ۲۵۸ نفر از دانش‌آموزان دختر با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای تصادفی انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

تعریف مفاهیم

در این بخش، متغیرهای اصلی پژوهش شامل کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و دینداری تعریف شده است.

۱. **کیفیت زندگی:** کاتر^۱ (۱۹۸۵) کیفیت زندگی را به مثابه رضایت فرد از زندگی و محیط پیرامون تعریف کرده است که نیازها، خواستها، ترجیحات سبک زندگی و سایر عوامل ملموس و غیر ملموس را در بر می‌گیرد که بر بهزیستی همه جانبه فرد تأثیر دارند. در این تحقیق، کیفیت زندگی با بررسی مؤلفه‌های احساس بهزیستی (۱۶ گویه)، رضایت اجتماعی (۹ گویه)، استانداردهای شهروندی (۲۱ گویه) و منزلت نقشی (۱۰ گویه) در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته و برای سنجش مفهوم کیفیت زندگی و ابعاد آن از مدل پیشنهادی ربانی خوراسگانی و کیانپور (۱۳۸۶) استفاده شده است. اعتبار و روایی مقیاس کیفیت زندگی با استفاده از آلفای کرونباخ^۲ بررسی شده و با توجه به نتایج آزمون ($a=0/91$)، اعتبار طیف مورد تأیید قرار گرفته است.

۲. **سرمایه اجتماعی:** شبکه‌هایی از روابط اجتماعی که از طریق ارتباطها و پیوند با دیگران ایجاد می‌شود و با هنجارهای بده بستان و اعتماد مشخص می‌شود (استون و هیوز^۳، ۲۰۰۲). در این تحقیق، مفهوم سرمایه اجتماعی با بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی شامل مؤلفه‌های اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی بر اساس پژوهش ازکیا و غفاری (۱۳۸۰) و آگاهی اجتماعی از مقیاس استاندارد علیخواه (۱۳۸۳) در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته است. اعتبار و روایی مقیاس سرمایه اجتماعی با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی شده و با توجه به نتایج آزمون ($a=0/79$) اعتبار طیف مورد تأیید قرار گرفته است.

۳. **سرمایه فرهنگی:** ترنر^۴ (۱۹۹۴) سرمایه فرهنگی را مجموعه‌ای از نمادها، عادات، منسها، شیوه‌های زبانی، مدارک آموزشی، ذوق و سلیقه‌ها و شیوه‌های زندگی که به طرز غیر رسمی میان

1. Cutter
2. Cronbach's alpha
3. Stone & Hughes
4. Turner

افراد شایع است، تعریف نموده است (ملاحسنی، ۱۳۸۱). در این تحقیق برای سنجش مفهوم سرمایه فرهنگی از مقاله نیازی و کارکنان (۱۳۸۶) استفاده شده است. اعتبار و روایی مقیاس سنجش سرمایه فرهنگی با توجه به نتایج آزمون آلفای کرونباخ ($a=0/69$) مورد تأیید قرار گرفته است.

۴. دینداری: دینداری به معنای داشتن اهتمام دینی است به نحوی که نگرش، گرایش و کنشهای فرد تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد. می‌توان دینداری را با ابعاد پنجگانه شامل معتقد بودن، مؤمن بودن، اهل عبادت بودن، اخلاقی عمل کردن و متشرف بودن مورد بررسی قرار داد (شجاعی زند، ۱۳۸۴). در این پژوهش، دینداری در قالب چهار بعد اعتقادات، عبادیات (انجام فردی عبادات و انجام جمعی عبادات)، اخلاقیات و شریعات (عمل به تکالیف فردی و عمل به تکالیف جمعی) بر اساس پژوهش شجاعی زند (۱۳۸۴) مورد بررسی قرار گرفته است. این سنجه شامل ۲۸ گویه است. اعتبار و روایی مقیاس دینداری با استفاده از آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به نتایج آزمون $a=0/72$ اعتبار طیف مورد تأیید قرار گرفته است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این بخش، ابتدا یافته‌های تحقیق در زمینه متغیرهای پژوهش ارائه و توصیف شده، پس از آن، رابطه میان متغیرهای تحقیق تحلیل شده است.

۱. توصیف یافته‌ها

در این بخش، ابتدا مشخصات فردی پاسخگویان ارائه و پس از آن، یافته‌های تحقیق در ارتباط با هر یک از متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و دینداری به عنوان متغیرهای مستقل و متغیر کیفیت زندگی به عنوان متغیر وابسته تحقیق ارائه شده است.

۱-۱. مشخصات فردی پاسخگویان: از مجموع ۳۸۴ پاسخگو به عنوان نمونه تحقیق، ۶۷/۲

درصد دختر و ۳۲/۸ درصد پسر بودند. سطح تحصیلات پدر ۳۳/۳ درصد از پاسخگویان در حد دیپلم، ۱۳/۲ درصد بالاتر از دیپلم و ۵۳/۴ درصد بیسواد یا تحصیلات ابتدایی بود. همچنین، سطح تحصیلات مادر ۳۲/۹ درصد از پاسخگویان در حد دیپلم، ۸/۸ درصد بالاتر از دیپلم و ۵۸/۴ درصد بی‌سواد یا تحصیلات ابتدایی بود.

۱-۲. میزان سرمایه اجتماعی: در این تحقیق، متغیر سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل با

استفاده از ۴۶ گویه بر اساس سنجش مؤلفه‌های اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول شماره ۳، توزیع آماره‌های قابل مقایسه هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی و نیز مفهوم سرمایه اجتماعی ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع پراکندگی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

مفهوم	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
مشارکت اجتماعی	۴	۲۵	۱۵,۶۵	۳,۸۷	-۲۵۶	۰,۳۲۷
آگاهی اجتماعی	۲	۱۰	۷,۷۶	۱,۷۰	-۱,۲۳	۲,۴۱
انسجام اجتماعی	۲۰	۷۱	۵۳,۸۱	۱۰,۸۲	-۶۵۶	۰,۰۷۰
اعتماد اجتماعی	۸	۵۴	۲۳,۲۸	۵,۰۱	۱,۹۲	۱۴,۱۸
سرمایه اجتماعی	۱۵	۱۳۳	۹۸,۴۹	۱۸,۶۷	-۱,۸۰	۵,۸۴

با تقسیم دامنه تغییر نمرات پاسخگویان در مفهوم سرمایه اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه بر عدد ۳ با فواصل برابر، جدول توزیع فراوانی و درصدی میزان سرمایه اجتماعی پاسخگویان به دست آمده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی میزان سرمایه اجتماعی پاسخگویان

موارد	تعداد	درصد
پایین	۱۱۹	۳۱
متوسط	۱۱۷	۳۰,۵
بالا	۱۴۸	۳۸,۵
جمع	۳۸۴	۱۰۰

بر اساس یافته‌های تحقیق (جدول شماره ۴) میزان سرمایه اجتماعی ۳۸,۵ درصد پاسخگویان در سطح زیاد، ۳۰,۵ درصد در سطح متوسط و ۳۱ درصد در سطح پایین است.

۳-۱. میزان سرمایه فرهنگی: در این تحقیق، میزان سرمایه فرهنگی با استفاده از ۱۴ گویه در قالب طیف لیکرت مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به مجموع گویه‌ها، در جدول شماره ۵ توزیع آماره‌های قابل مقایسه طیف، ارائه شده است.

جدول ۵. توزیع پراکندگی مفهوم سرمایه فرهنگی

مفهوم	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
سرمایه فرهنگی	۵	۴۲	۲۸,۳۸	۷,۴۶	-۱,۰۰	۱,۴۴

با تقسیم دامنه تغییر مقیاس مفهوم سرمایه فرهنگی بر عدد ۳ با فواصل برابر، جدول توزیع فراوانی و درصدی میزان سرمایه فرهنگی پاسخگویان به دست آمده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصدی میزان سرمایه فرهنگی پاسخگویان

موارد	تعداد	درصد
پایین	۱۲۶	۳۲,۸
متوسط	۱۵۸	۴۱,۱
بالا	۱۰۰	۲۶
جمع	۳۸۴	۱۰۰

براساس یافته‌های تحقیق (جدول شماره ۶)، میزان سرمایه فرهنگی ۲۶ درصد پاسخگویان در سطح بالا، ۴۱,۱ درصد در سطح متوسط و ۳۲,۸ درصد در سطح پایین است.

۴-۱. میزان دینداری: در این تحقیق، میزان دینداری با استفاده از ۲۸ گویه در قالب طیف لیکرت مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به مجموع گویه‌ها، در جدول زیر توزیع آماره‌های قابل مقایسه طیف ارائه شده است.

جدول ۷. توزیع پراکنندگی میزان دینداری

مفهوم	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
دینداری	۳۶	۵۶	۴۹,۸۳	۴,۰۳	-۰,۹۷۶	۱,۱۷۶

با تقسیم دامنه تغییر مقیاس مفهوم دینداری بر عدد ۳ با فواصل برابر، جدول توزیع فراوانی و درصدی میزان دینداری پاسخگویان به دست آمده است.

جدول ۸. توزیع فراوانی و درصدی میزان دینداری پاسخگویان

موارد	تعداد	درصد
پایین	۵۱	۱۳,۵
متوسط	۱۴۲	۳۷,۷
بالا	۱۸۴	۴۸,۸
بی پاسخ	۷	۱,۸
جمع	۳۸۴	۱۰۰

بر اساس یافته‌های تحقیق (جدول شماره ۸) میزان دینداری ۴۸,۸ درصد پاسخگویان در سطح بالا، ۳۷,۷ درصد در سطح متوسط و ۱۳,۵ درصد در سطح پایین می‌باشد.

۵-۱. کیفیت زندگی: در این تحقیق متغیر کیفیت زندگی به عنوان متغیر وابسته با استفاده از ۵۶ گویه بر اساس سنجش مؤلفه‌های احساس بهزیستی، رضایت از اجتماع، استانداردهای شهروندی و

منزلت نقشی مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول شماره ۹ توزیع آماره‌های قابل مقایسه هریک از ابعاد کیفیت زندگی و نیز مفهوم کیفیت زندگی ارائه شده است.

جدول ۹. توزیع پراکنندگی مؤلفه‌های کیفیت زندگی

مفهوم	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
احساس بهزیستی	۲۱	۷۷	۵۳,۱۹	۱۰,۰۸	-۰,۳۸۲	۰,۳۴۲
رضایت از اجتماع	۱۳	۴۲	۲۹,۹۵	۵,۰۶	-۰,۵۳۴	۱,۱۲۰
استانداردهای شهروندی	۲۵	۱۰۰	۷۶,۲۱	۱۱,۲۹	-۱,۰۲	۳,۲۳۰
منزلت نقشی	۲۰	۵۰	۳۷,۳۶	۵,۹۵	-۰,۵۴۸	۰,۱۴۵
کیفیت زندگی	۱۰۳	۲۵۳	۱,۹۶	۲۴,۶۸	-۱,۰۵	۲,۸۲

با تقسیم دامنه تغییر مقیاس مفهوم کیفیت زندگی بر عدد ۳ با فواصل برابر، جدول توزیع فراوانی و درصدی میزان کیفیت زندگی پاسخگویان به دست آمده است.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی و درصدی میزان کیفیت زندگی پاسخگویان

موارد	تعداد	درصد
پایین	۱۰۵	۲۷,۳
متوسط	۶۰	۱۵,۶
بالا	۲۱۹	۵۷
جمع	۳۸۴	۱۰۰

بر اساس یافته‌های تحقیق (جدول شماره ۱۰)، میزان کیفیت زندگی ۵۷ درصد پاسخگویان در سطح بالا، ۱۵,۶ درصد در سطح متوسط و ۲۷,۳ درصد در سطح پایین است.

۲- تحلیل متغیرها

در این بخش، رابطه میان هر یک از متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق ارائه شده است. در جدول شماره ۱۱ یافته‌های تحقیق در مورد رابطه میان متغیرهای تحقیق و نتایج فعالیت‌های آماری مربوطه نشان داده شده است.

جدول ۱۱. رابطه میان میزان سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و میزان دینداری با میزان کیفیت زندگی

آماره	کیفیت زندگی				متغیر	
	جمع	زیاد	متوسط	کم		
r: ۰,۲۹۴ sig: /۰۰۰	۱۰۰	۴۸,۷	۱۵,۱	۳۶,۱	کم	سرمایه اجتماعی
	۱۰۰	۴۷,۹	۲۰,۵	۳۱,۶	متوسط	
	۱۰۰	۷۰,۹	۱۲,۲	۱۶,۹	زیاد	

	۱۰۰	۵۷	۱۵,۶	۲۷,۳	جمع	
r: .۰۶۴ sig: /۲۰۷	۱۰۰	۵۰	۲۳,۸	۲۶,۲	کم	سرمایه فرهنگی
	۱۰۰	۵۳,۸	۱۲	۳۴,۲	متوسط	
	۱۰۰	۷۱	۱۱	۱۸	زیاد	
	۱۰۰	۵۷	۱۵,۶	۲۷,۳	جمع	
r: .۳۳۴ sig: /۰۰۰	۱۰۰	۲۱,۶	۷,۸	۷۰,۶	کم	دینداری
	۱۰۰	۴۶,۵	۲۱,۱	۳۲,۴	متوسط	
	۱۰۰	۷۳,۴	۱۴,۱	۱۲,۵	زیاد	
	۱۰۰	۵۶,۲	۱۵,۹	۲۷,۹	جمع	

در جدول شماره ۱۱، رابطه میان هر یک از متغیرهای مستقل تحقیق با میزان کیفیت زندگی دانش آموزان نشان داده شده است. یافته‌های تحقیق در زمینه رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی دانش‌آموزان بیانگر این امر است که میزان کیفیت زندگی در حد زیاد در میان افراد با سرمایه اجتماعی پایین به میزان ۴۸,۷ درصد بوده است، در حالی که این میزان در میان افراد با سرمایه اجتماعی بالا به ۷۰,۹ درصد افزایش یافته است. نتایج فعالیت‌های آماری مربوطه با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون ($r=۰,۲۹۴$)، همبستگی میان دو متغیر فوق در سطح اطمینان ۹۹ درصد را تأیید می‌نماید. همچنین، یافته‌های تحقیق در زمینه رابطه میان میزان سرمایه فرهنگی و میزان کیفیت زندگی، عدم وجود رابطه معنادار میان دو متغیر را نشان می‌دهد. در زمینه رابطه میان میزان دینداری و میزان کیفیت زندگی دانش‌آموزان، یافته‌های تحقیق بیانگر این امر است که میزان کیفیت زندگی در حد زیاد در میان افراد دارای میزان دینداری پایین ۲۱,۶ درصد بوده است. این میزان در میان افراد با دینداری متوسط به ۴۶,۵ و در میان افراد با دینداری بالا به ۷۳,۴ درصد افزایش یافته است. نتایج فعالیت آماری مربوطه ($r=۰,۳۳۴$) همبستگی مثبت و معنادار میان دو متغیر فوق در سطح اطمینان ۹۹ درصد را مورد تأیید قرار داده است.

۳. تحلیل چند متغیره

در این بخش، به منظور تبیین مجموعه عوامل از رگرسیون چندگانه استفاده شده است. رگرسیون چندگانه روشی آماری است که در آن حضور متغیرها در تبیین متغیر وابسته در کنار هم سنجیده می‌شود. برای دستیابی به چنین هدفی از روش رگرسیونی گام به گام بهره‌گیری شده است.

1. Stepwise

در روش گام به گام مجموعه متغیرها وارد مدل می‌شوند و تنها متغیرهایی که اثرات بیشتر و معناداری بر متغیر وابسته داشته باشند، در مدل باقی می‌مانند. در انجام تحلیل رگرسیون چند متغیره در این تحقیق ۶ متغیر سرمایه فرهنگی، انسجام اجتماعی، آگاهی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و میزان دینداری وارد معادله گردیدند. از میان ۶ متغیر وارد شده در معادله، ۴ متغیر در سطح آلفای ۰/۰۵، معنادار تشخیص داده شده و در معادله باقی مانده‌اند و سایر متغیرها از معادله خارج و حذف شده‌اند.

نتایج مربوط به رگرسیون عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی دانش‌آموزان با روش گام به گام در جدول شماره ۱۲ نشان داده شده است.

جدول ۱۲. نتایج ضریب تعیین عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی بر اساس رگرسیون گام به گام

ضریب همستگی	ضریب تبیین	ضریب تبیین خالص	اشتباه برآورد معیار
۰/۵۳۱	۰/۲۸۲	۰/۲۷۴	۲۰/۸۷۵۴۷

بر اساس نتایج رگرسیونی چندگانه، چهار متغیر مهم در شکل رگرسیونی باقی ماندند. به طوری که ضریب تعیین آن برابر ۲۷ درصد است. همچنین، شکل رگرسیونی تبیین شده نیز طبق آزمون تحلیل واریانس انجام شده در جدول شماره ۱۳ خطی است، زیرا مقدار آزمون F برای تعیین معناداری اثر متغیرهای مستقل کیفیت زندگی برابر ۳۵,۲۳۵ با سطح معناداری $P=0/000$ است.

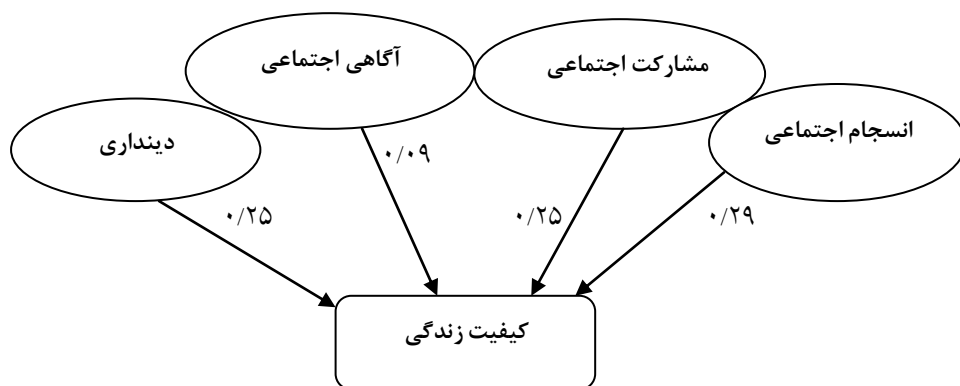
جدول ۱۳. تحلیل واریانس برای آزمون معناداری شکل رگرسیونی

شکل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P
رگرسیون	۶۱۴۴,۷۷۲	۴	۱۵۳۵۳,۶۹۳	۳۵,۲۳۵	۰/۰۰۰
باقیمانده‌ها	۱۵۶۴۳۳,۴۱۵	۳۵۹	۴۳۵,۷۴۸		
کل	۲۱۷۸۴۸,۱۸۷	۳۶۳			

جدول ۱۴. ضرایب متغیرهای مستقل در شکل رگرسیونی به روش گام به گام

Sig	t	ضرایب خام			متغیر
		ضرایب استاندارد	Std. Error	B	
۰/۰۱	۳,۳۰۳	-	۱۴,۵۱۱	۴۷,۹۲۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۶,۴۳۳	۰/۲۹۲	۰/۱۰۷	۰/۶۸۳	انسجام اجتماعی
۰/۰۰۰	۵,۴۳۳	۰/۲۵۰	۰/۲۷۷	۱,۵۰۷	دینداری
۰/۰۰۰	۵,۶۴۲	۰/۲۵۷	۰/۲۸۵	۱,۶۱۰	مشارکت اجتماعی
۰/۳۹	۲,۰۷۵	۰/۰۹۵	۰/۶۵۱	۱,۳۵۱	آگاهی اجتماعی

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۱۴ و با توجه به بتای استاندارد شده، اثر انسجام اجتماعی ۲۹ درصد، دینداری ۲۵ درصد، مشارکت اجتماعی ۲۵ درصد و آگاهی اجتماعی ۰۹ درصد است. بنابراین، انسجام اجتماعی بالاترین اثر مستقیم و آگاهی اجتماعی کم‌ترین اثر را در میان متغیرهای مستقل معنادار در مدل رگرسیونی دارد، به گونه‌ای که با افزایش انسجام اجتماعی، دینداری، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی دانش‌آموزان، شاهد افزایش میزان کیفیت زندگی آنان خواهیم بود. بر اساس مدل، عوامل مؤثر بر میزان کیفیت زندگی دانش‌آموزان عبارت‌اند از:

نمودار شماره ۱. عوامل رگرسیونی مؤثر بر کیفیت زندگی

۴. تحلیل مسیر

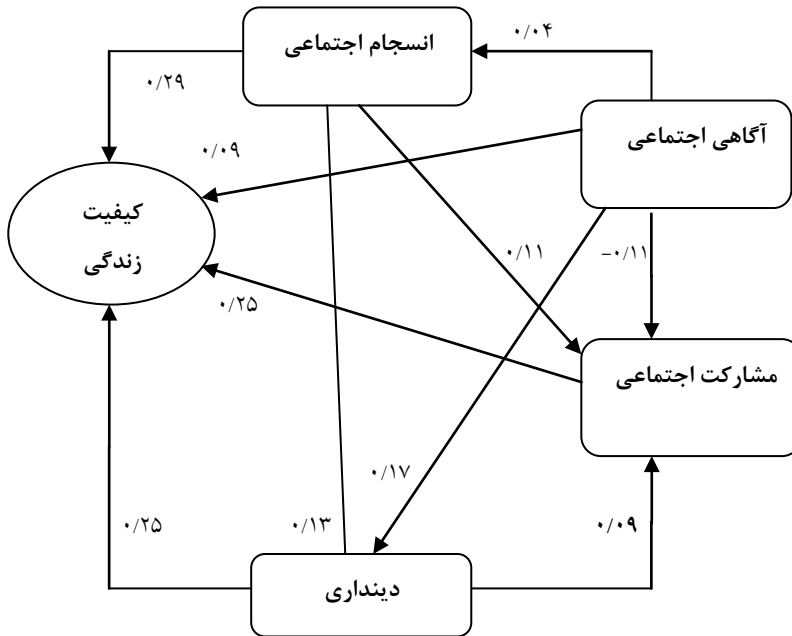
تحلیل مسیر از جمله تکنیک‌های چند متغیره است که علاوه بر بررسی اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، اثرات غیر مستقیم این متغیرها را نیز مدنظر قرار داده و روابط میان متغیرها را در تحلیل وارد می‌سازد. تکنیک تحلیل مسیر بر پایه مجموعه‌ای از تحلیل رگرسیون چندگانه و بر اساس فرض ارتباط میان متغیرهای مستقل و وابسته استوار است. این روش بر استفاده ابتکاری از نمودار تصویری که به دیگرام مسیر معروف است تأکید خاص دارد (کلانتری، ۱۳۸۲). به عبارت دیگر، برای بیان چگونگی آرایش متغیرها در مدل و بیان اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای وارد شده در مدل روی متغیر وابسته، تحقیق از تحلیل مسیر استفاده می‌گردد (نیازی، ۱۳۸۱).

جدول ۱۵. محاسبه اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل تحقیق بر میزان کیفیت زندگی

کل	ضرایب اثر		نام متغیر
	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	
۰.۳۱	۰.۰۲	۰.۲۹	انسجام اجتماعی

مشارکت اجتماعی	۰/۲۵	-	۰/۲۵
آگاهی اجتماعی	۰/۱	۰/۰۳	۰/۰۹
دینداری	۰/۳۱	۰/۰۶	۰/۲۵

براساس جدول شماره ۱۵، اثرگذاری تمام متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مثبت است و به دو بخش اثرگذاری مستقیم و غیر مستقیم، تقسیم می‌شود. متغیر انسجام اجتماعی و دینداری با ۰/۳۱، درصد اثرگذاری کل، دارای بیشترین میزان اثرگذاری هستند و مشارکت اجتماعی با ۰/۲۵، درصد اثرگذاری کل (۰/۲۵)، درصد اثرگذاری مستقیم و فاقد اثرگذاری غیر مستقیم) در رتبه دوم قرار دارند. بنابراین، در زمینه تحلیل متغیرهای فوق می‌توان گفت، با افزایش میزان دینداری، انسجام اجتماعی، آگاهی اجتماعی و مشارکت اجتماعی دانش‌آموزان شاهد افزایش کیفیت زندگی آنان خواهیم بود.

نمودار شماره ۲. دیاگرام تحلیل مسیر

نمودار تحلیل مسیر فوق، نوع اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، جهت و شدت آنها را تعیین می‌کند. لازم به توضیح است که میزان ضریب تبیین مدل فوق برابر با $R^2 = 0.27$ است.

نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی تنها در مفهوم کیفیت وضعیت مادی خلاصه نمی‌شود. در واقع، باید میان زندگی مطلوب و زندگی مرفه تفاوت قائل شد، چرا که زندگی مطلوب بر ارزشهای انسانی و اجتماعی استوار است، اما زندگی مرفه بر شاخصهایی همچون ارتقای درآمد اقتصادی تأکید دارد. در این پژوهش از دو بعد روانی و اجتماعی برای سنجش کیفیت زندگی استفاده شده است. بعد روانی شامل احساس بهزیستی و احساس رضایت از زندگی در اجتماع و بعد اجتماعی شامل استانداردهای شهروندی و منزلت نقشی است. در این پژوهش رابطه معنادار و مثبت میان میزان دینداری دانش‌آموزان با کیفیت زندگی وجود داشت ($r=0,33$ و $Sig=0,000$). بر این مبنا، هر چه میزان دینداری دانش‌آموزان بالاتر می‌رود، میزان کیفیت زندگی آنها نیز افزایش می‌یابد. نتایج یافته‌ها در این تحقیق با نتایج یافته‌های آقاپور و مصری (۱۳۹۰)، بوند و کورنر (۱۳۸۹) و خواجه نوری، ریاحی و مساوات (۱۳۹۰) مبنی بر ارتباط میزان دینداری و کیفیت زندگی همسوست. همچنین برگر (۱۹۶۷) معتقد است ضرورت کارکردی دین است که با معنابخشی در سطح خرد سبب آرامش خاطر افراد و رضایت از زندگی و در سطح کلان سبب ایجاد نظم و ثبات در جامعه می‌گردد (حاتمی، حبی و اکبری، ۱۳۸۸). از این رو، جامعه اهداف متعالی را که برای همه افراد، با هر منزلت اجتماعی این دنیایی، دست‌یافتنی است، ایجاد کرده است که ناکامیهای این جهان آنان را جبران کند تا در جهت افزایش یا بهبود کیفیت زندگی خود قدم بردارند.

همچنین، بر اساس نتایج پژوهش، رابطه معنادار و مثبت میان میزان سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان با کیفیت زندگی آنان وجود داشت ($r=0,29$ و $Sig=0,000$). بدین ترتیب، هر چه میزان سرمایه اجتماعی افراد بالاتر می‌رود، میزان کیفیت زندگی آنها نیز افزایش می‌یابد. نتایج یافته‌ها در این تحقیق با نتایج یافته‌های نوابخش (۱۳۹۱)، نوغانی و همکاران (۱۳۸۸)، گروسی و نقوی (۱۳۸۷) و هیلی (۲۰۰۵)، به نقل از ماجدی و لهسایی‌زاده، (۱۳۸۵) مبنی بر ارتباط میزان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی همسو است. در این زمینه، پاتنام (۱۹۹۵) معتقد است افراد با سرمایه اجتماعی بیشتر، طول عمر بیشتری دارند و کمتر از ضعف سلامتی جسمانی و روانی رنج می‌برند. همچنین، در زمینه رابطه سرمایه فرهنگی و کیفیت زندگی دانش‌آموزان نتایج این پژوهش ($r=0,06$ و $Sig=0,20$) حاکی از عدم وجود رابطه معنادار میان این دو متغیر در میان دانش‌آموزان است.

پیشنهاد‌های پژوهش

- با توجه به کارکردهای مثبت و منفی شبکه‌های مجازی و فناوریهای نوین ارتباطی بر شخصیت و کیفیت زندگی دانش‌آموزان، آموزش مهارت‌های استفاده از این فناوریها در مدارس و تأکید بر استفاده بهینه و مناسب و آگاه‌سازی دانش‌آموزان از اثرات مخرب استفاده نادرست از اینترنت و شبکه‌های مجازی ضرورت دارد. همچنین، با توجه به نقش بسیار اساسی برنامه‌های رایانه‌ای در کیفیت زندگی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی ویژه والدین دانش‌آموزان، به منظور آگاهی بخشی به آنان در زمینه شیوه تعامل با فرزندان و چگونگی استفاده صحیح از بازیهای رایانه‌ای ضروری می‌نماید. علاوه بر آن، امروزه در عصر جهانی شدن و نقش پیچیده نهادهای گوناگون در کیفیت زندگی دانش‌آموزان، تعامل هر چه بیشتر خانواده و مدرسه و مشارکت فعال دانش‌آموز در این تعامل ضرورت دارد.
- با توجه به نقش بسیار مهم مشارکت اجتماعی به منزله مؤلفه کلیدی سرمایه اجتماعی در کاهش از خودبیگانگی و ارتقای کیفیت زندگی دانش‌آموزان، تشکیل نهادها و برنامه‌های مشارکتی و تقویت زمینه‌های مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای اجتماعی، علمی و فرهنگی در مدرسه پیشنهاد می‌شود. به این ترتیب، با افزایش مشارکت اجتماعی، انسجام و همبستگی اجتماعی دانش‌آموزان گسترش می‌یابد و با افزایش حس مسئولیت‌پذیری نسبت به دیگران، کیفیت زندگی در میان دانش‌آموزان ارتقا می‌یابد.
- با توجه به نقش دینداری در ارتقای کیفیت زندگی، لازم است والدین و اولیای مدرسه نسبت به آموزشهای دینی و فرهنگ دینی دانش‌آموزان بر مبنای شاخصهای دینی مانند صداقت، مسئولیت‌پذیری، نیکی به دیگران و مانند آنها اهتمام ورزند.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی و بهار، مهری. (۱۳۷۷). *بررسی مسائل اجتماعی*. تهران: نشر جهاد.
- آقاپور، اسلام و مصری، مهدی. (۱۳۹۰). بررسی اثر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر کیفیت زندگی در گروهی از سربازان. *طب و دین*، ۱(۲)، ۹-۲۳.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰). بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان. *نامه علوم اجتماعی*، ۹(۱۷)، ۳-۳۱.
- افروغ، عماد. (۱۳۷۸). خرده فرهنگ‌ها، مشارکت و وفاق اجتماعی. در *مجموعه مقالات وفاق اجتماعی و فرهنگ عمومی*. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- الغنمی، ام. ار. (۱۳۷۲). بحران فقر روستایی، آیا مشارکت می‌تواند آن را از بین ببرد، ترجمه ناصر اوکتایی، روستا و توسعه، شماره پنجم، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات روستایی، انتشارات جهاد سازندگی.
- بونند، جان و کورنر، لین. (۱۳۸۹). *کیفیت زندگی و سالمندان*، ترجمه سید حسین محقق کمال. تهران: دانژه.
- بیرو، آلن. (۱۳۷۰). *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی. تهران: انتشارات کیهان.
- _____ (۱۳۷۵). *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی. تهران: موسسه کیهان.
- تراسبی، دیوید. (۱۳۸۲). *اقتصاد و فرهنگ*، ترجمه کاظم فرهادی. تهران: نشر نی.
- حاتمی، حمیدرضا؛ جبی، محمد باقر و اکبری، علیرضا. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر میزان دینداری بر رضایت از زندگی زناشویی. *فصلنامه روانشناسی نظامی*، ۱(۱)، ۱۳-۲۲.
- خواججه نوری، بیژن؛ ریاحی، زهرا و مساوات، سید ابراهیم. (۱۳۹۰). رابطه میزان دینداری با کیفیت زندگی جوانان. *نامه پژوهش فرهنگی*، ۱۲(۴۶)، ۱۲۷-۱۵۸.
- دلیرهروری، نصیبه و عباسزاده، محمد. (۱۳۹۱). رابطه سرمایه اجتماعی - فرهنگی و کیفیت زندگی ورزشکاران. *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۸(۲۷)، ۶۰-۸۳.
- دورکیم، امیل. (۱۳۸۴). *صور بنیانی حیات دینی*، ترجمه باقر پرهام. تهران: نشر مرکز، چاپ دوم.
- ربانی خوراسگانی، علی و کیانپور، مسعود. (۱۳۸۶). مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر اصفهان). *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی*، ۱۵(۵۹-۵۸)، ۶۷-۱۰۸.
- رضایی، فاطمه؛ احدی، حسن؛ شریفی، حسن پاشا و کریمی، یوسف. (۱۳۸۶). *رابطه کیفیت زندگی والدین با عملکرد مدرسه‌ای دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهر اصفهان*. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۹(۳۳)، ۱۳۱-۱۴۸.
- رضوانی، محمدرضا؛ متکان، علی اکبر؛ منصوریان، حسین و ستاری، محمد حسین. (۱۳۸۸). توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نور آباد، استان لرستان). *مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای*، ۱(۲)، ۸۷-۱۱۰.
- روح الامینی، محمود. (۱۳۷۷). *زمینه فرهنگ شناسی*، چاپ چهارم. تهران: انتشارات عطار.
- روحانی، حسن. (۱۳۸۸). درآمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی. *فصلنامه راهبرد*، ۱۸(۵۳)، ۷-۳۵.
- سعادت، رحمان. (۱۳۸۷). برآورد روند سرمایه اجتماعی در ایران (با استفاده از روش فازی). *تحقیقات اقتصادی*، ۴۳(۸۳)، ۴۱-۵۶.
- سعیدی مدنی، محسن. (۱۳۸۸). *درآمدی بر مردم شناسی اعتقادات دینی*. یزد: دانشگاه یزد.

- شارع پور، محمود. (۱۳۸۷). روند جهانی در سنجش سرمایه اجتماعی: اثرپذیری از حوزه سیاست گذاری اجتماعی. فرایند مدیریت و توسعه، (۶۸ و ۶۹)، ۲۹-۵.
- شارع پور، محمود و خوش فر، غلامرضا. (۱۳۸۱). رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان «مطالعه موردی شهر تهران». نامه علوم اجتماعی، ۱۰ (۲۰)، ۱۳۳-۱۴۷.
- شجاعی زند، علیرضا. (۱۳۸۰). دین، جامعه و عرفی شدن: جستارهایی در جامعه شناسی دین. تهران: نشر مرکز.
- _____ (۱۳۸۴). مدلی برای سنجش دینداری. مجله جامعه شناسی ایران، ۶ (۱)، ۳۴-۶۶.
- شریفیان، اکبر و فتوت، هدی. (۱۳۹۰). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد شیراز). فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۲ (۸)، ۱۵۳-۱۸۸.
- ضیائی، سمیه. (۱۳۹۱). کیفیت زندگی از دیدگاه قرآن. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، حوزه علمیه خراسان.
- علیخواه، فردین. (۱۳۸۳). سنجش مفاهیم اساسی علوم اجتماعی، جلد ۱ و ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- غفاری، غلامرضا و امید، رضا. (۱۳۸۸). کیفیت زندگی شاخص توسعه اجتماعی. تهران: نشر شیرازه.
- غفوری فرد، سمیه؛ رستمی نژاد، محمد؛ نصراللهی، عباس؛ دارابی، سعداله و سوخته زاری، سعید. (۱۳۹۲). بررسی رابطه کیفیت زندگی و میزان فعالیت بدنی در دانش آموزان دختر. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ۲۱ (۲)، ۱۴۴-۱۵۱.
- فاضلی، محمد. (۱۳۸۶). جامعه شناسی مصرف موسیقی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ هنر و ادبیات.
- فیروزآبادی، سید احمد. (۱۳۸۳). سرمایه اجتماعی و نقش آن در شکل های تولیدی (مطالعه موردی حوزه آبریز کرخه). نامه انجمن جامعه شناسی ایران، ۵ (۴)، ۴۹-۷۲.
- کلاتری، خلیل. (۱۳۸۲). پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی. تهران: شریف.
- کوچکی نژاد، فاطمه؛ رمضان زاده، مهدی؛ معصوم پور، جعفر و فتاحی، احده الله. (۱۳۹۰). بررسی و سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه. چشم انداز جغرافیایی (مطالعه انسانی)، ۶ (۱۴)، ۱۲۰-۱۳۸.
- کوکبی، افشین؛ پورجعفر، محمدرضا و تقوایی، علی اکبر. (۱۳۸۴). برنامه ریزی کیفیت زندگی در مراکز شهری، تعاریف و شاخص ها. جستارهای شهرسازی، (۱۲)، ۶-۱۳.
- کیان پور، مسعود. (۱۳۸۵). مطالعه ارتباط بین کیفیت زندگی و احساسات اجتماعی در شهر اصفهان. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی، دانشگاه اصفهان.
- گروسی، سعیده و نقوی، علی. (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهر کرمان. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۸ (۳۰-۳۱)، ۶۱-۸۲.
- لطفی، صدیقه. (۱۳۸۸). مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری. فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، (۴)، ۶۵-۸۰.
- ماجدی، سیدمسعود و لهسایی زاده، عبدالعلی. (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی. روستا و توسعه، (۴)، ۹-۱۳۵.

ملاحسنی، حسین. (۱۳۸۱). بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و نوع دینداری در بین دانش آموزان سال سوم دبیرستان در استان گلستان (علی آباد - گنبد). پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.

نجات، سحرناز. (۱۳۸۷). کیفیت زندگی و اندازه گیری آن. *مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران*، ۴(۲)، ۵۷-۶۲.
نوابخش، مهرداد. (۱۳۹۱). کیفیت زندگی شهری و برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهر کرمانشاه. *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۲(۳)، ۶۵-۸۱.

نوغانی، محسن. (۱۳۸۳). آموزش و پرورش و بازتولید فرهنگی. *رشد علوم اجتماعی*، دوره جدید(۳)، ۱۲-۲۱.
نوغانی، محسن؛ اصغریپور ماسوله، احمدرضا؛ صفا، شیما و کمانی، مهدی. (۱۳۸۸). کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد. *مجله علوم اجتماعی*، ۵(۱)، ۱۱۱-۱۴۰.

نوغانی، محسن و ماسوله، احمدرضا. (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی رویکردها و شاخص‌های مورد استفاده در سنجش سرمایه اجتماعی. *فرآیند مدیریت و توسعه*، ۶۸ و ۶۹، ۳۱-۵۶.
نیازی، محسن. (۱۳۸۱). تبیین موانع مؤثر بر مشارکت اجتماعی در شهر کاشان در سال ۱۳۸۰. رساله دکتری علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان.

_____ (۱۳۸۳). تبیین نقش انسجام اجتماعی بر مشارکت اجتماعی شهروندان کاشان. *فصلنامه امداد پژوهان*، ۲(۵). ۲۶-۱.

نیازی، محسن و دلال خراسانی، محمد. (۱۳۹۱). تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی شهروندان. *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۸(۲۷)، ۲۰۰-۲۳۲.

نیازی، محسن و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۶). جامعه شناسی مشارکت. تهران: انتشارات نزدیک.
نیازی، محسن و کارکنان، محمد. (۱۳۸۶). تبیین جامعه شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان. *فصلنامه مطالعات ملی*، ۸(۳)، ۵۵-۸۰.

واحدی، شهرام و غنی‌زاده، سمیه. (۱۳۸۸). الگوی تحلیل مسیر روابط بین انگیزش درونی مذهبی، نماز، بهزیستی معنوی و کیفیت زندگی با بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان. *پژوهش در سلامت روان‌شناختی*، ۳(۲)، ۲۷-۴۲.
ویلم، ژان پل (۱۳۸۷). *جامعه شناسی ادیان*، (ترجمه عبدالرحیم گواهی). تهران: علم.

Anheier, H.K., Gerhard, J., & Romo, F.P. (1995). Forms of capital and social structure in cultural field: Examining Bourdieus. *American Journal of Sociology*, 100(4), 859-903.

Bentham, J. (1789). *An introduction to the principles of morals and legislation*. New York: Hafner.

Dissart, J., & Deller, S. (2000). Quality of life in the planning literature. *Journal of Planning Literature*, 15, 135-161.

Harker, R. (1990). Education and cultural capital. In R. Harker, C. Mahar & C. Wilkes (Eds.), *An introduction to the work of Pierre Bourdieu: The practice of theory*. London: Macmillan Press.

Harpham, T. (2004). Urbanization and mental health in developing countries: A research role for social scientists, public health professionals, and social psychiatrists. *Social Science and Medicine*, 39(2), 233-245.

-
- Massam, B. H. (2002). Quality of life: Public planning and private living. *Progress in Planning*, 58, 141-227.
- Pal, A. K., & Kumar, U. C. (2005). Quality of life concept for the evaluation of societal development of rural community in West Bangal, India. *Rural Development*, 15(2), 93-93.
- Stone, W., & Hughes, J. (2002). *Social capital: Empirical meaning and measurement validity*. Research Paper No. 27, Australian Institute of Family Studies, Melbourne.
- Sztompka, P. (1999). *Trust: A sociological theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ülengin, B., Ülengin, F., & Güvenc, U. (2001). A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul. *European Journal of Operational Research*, 130(2), 361-374.
- Vogt, W.P. (1993). *Dictionary of statistics and methodology: A nontechnical guide for the social sciences*. Newbury Park, CA: Sage publications.

